

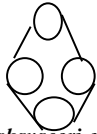

**UNITING CHURCH IN AUSTRALIA: LOTU COKOVATATIKO E OSITERELIA
KONIFEREDI NI VITI: KEI NAI VAVAKOSO LOTU E SO...**

Feb 24, 2019: Sa vakaraitaki Koya ka tiko kei keda na Kalou: Imanueli : Epiphany7]: Nodai naki meda veikilai dina sara [bonding-gathering and knowing each other-Base 1], me vakatorocaketaki ka vakavou ni noda bula vakayalo. Affirmation-sharing our spiritual journeys-Base 2] kei na noda cakacakataka se vakadewataka na veika eda sa rawata [caring/sharing-Base 3]. Sa vaka na qito na Baseball ka va na kena i cegucegu; e tolu na naki ni noda veitokani. Ni rawa kece eda sa rawata e dua na kai ka eda sa yacova nai naki ni qito se veitokani [Home Base].

NODA VEIKILAI

Me vakayacori e dua na porokaramu ka rawa ni vukea na noda veikilai vinaka. Eda soqoni, lululu, veitalanoa ka veiwasei talanoa. Tekivu na soqo ena gunu ti se qai vakayacori ni oti na vuli. Me dau qarauni na vakayagataka ni sevusevu me kua ni vakadaroya na mai lotu ena Siga Tabu kei na nomu cakacaka

NODA BULA VAKAYALO

1. Ena macawa ogo Siga ni Turaga 24 Feperueri, 2019 eda na goleva kina na:

A. Ai Vakamacala me baleta nai vola e nai ‘Vakatekivu’: E 66 [39 VTM, 27 VTV] nai vola e nai Vola Tabu [se kenai vakadewa Vinaka ‘Holy Book,’ baleta na vosa ‘Bible’ e lako mai na vosa vaka-Latini, ka vakasucuma na vosa ‘biblia, na vale ni vola [library]; ka ra bini kina na veimataqali i vola. 2. Nai VTM [vakaIperiu na ‘Tanakh,’], e tekivutaki mai e nai ‘Vakatekivu,’ [Iperiu ‘barashith]; enai VT vakaIperiu e tekivutaki e nai yatuvosa ‘Enai vakatekivu’ [barashith], ka vakadewataki ena vosa vaKirisi me “Genesis” [tekivu, se i vurevure, se yavu] ka ganita vinaka. Sa ganita vinaka talega na yacana vakaViti ‘Ai Vakatekivu.’ Sa macala ni volai kina nai tekivu kei lomalagi kei vuravura [heaven and earth] ka la’ki cava sara ena Malakai. [Eso tale nai vola e vakatokai me ‘Deuterocanonicals / Apocrypha, era vakayagataka eso na matalotu, e ra i vola vinaka meda wilika]. Ni tomani nai VTM enai Vola Tabu Vou [27 nai vola], sa la’ki tini enai Vakatakila nai otioiti ni gauna kei na gauna ka tarava ni sa oti na vuravura. 3. Nai VT, sai koya nai tukutuku ni veigauna [geo-political history] ka volai mai ena RAI VA KALOU, [God’s activity in human history or theology], ka duidui mai na kena eda wilika ena veigauna sa oti me yacova mai ogo, ka sa volai ena RAI VAKATAMATA [human activity in

human journey through life---history]. 4. E rua na vakasama bibi enai VT: dua: Na veika ca ea kune ena lutu ni tamata ka vakavuna na leqa ni vuravura; rua: na vo ni VT sa vaqara na sala me vakalesui tale na vuravura enai naki ni Kalou taumada ‘ni sa vinaka sara.’ Baleta ni tekivu e Nai Vakatekivu, na Vinaka kei na Ca, ka sa vakaibalebale kina na vo ni VT, ko ya na kena vaqarai na sala me vakalesui kina na vuravura sa mai curuma na ca me lesu tale Vua na Kalo; ka sa mai vakayacora kina na Kalou na Nona cakacaka ni veivakabulai se veivueti. Na vo ni VT sa yavutaki mai nai Vakatekivu, ko ya nai talanoa kei Atama, Noa, Eparaama, Jekope [qai kilai e muri me Isireli] ka sa kune kina e vuqa na cakacaka ni veivakabulai ni Kalou vei ira na parofita kei ira na and dauvolavola enai VTV. 5. Nai Vakatekivu, na ‘genesis’ na yavu, nai tekivu, se nai vurevure; sa tekivutaki ena lomalagi kei vuravura [heaven and earth]; na lomalagi, na matanisiga, vula, kalolako kei na vuravura oqo [earth], wasawasa, na wai, e bula kina na kau, manumanu yavai va, se manumanu qasi ena qele, manumanu vuka, ika kei na tamata. Tekivu ni tikovata se veiyacovi ni tagane kei na yalewa [sex], veidomoni, na vakawati, vakaluvani, bula vakavuvale, bula ni tamata me vakaitikotikotaki, vakamatanitutaki, nai tovo [culture:arts and science], valavalaca, mate, laba, nai valu, matai ni vakacaboi soro manumanu se tamata, kei nai tukutuku kei vuravura [earth]. 6. Wase 1-11 nai kau [prologue] ni VT taucoko. Na wase 12-50 sa tekivu kina nai VT taucok, ia e kena yavu ga na 12:1-3, ko ya na Nona kacivi Eparaama na Kalou me biu vanua ka lako ena veitalai ni Kalou, na Kalou ga e vakaraitaka tiko na sala me lako kina. 7. Sa tarogi eso na taro bibi: E vu vakacava na vuravura? A cava eda tiko kina e ke? se Baleta na cava [nai naki] eda tiko kina e vuravura? Eda lako tiko ki vei? A cava na vuna eda mate kina? Se na veitaro oqo: O cei koi keda? [Who are we?], Eda vu mai vei cei?[How / Where do we begin?]. Eda lako tiko ki vei? [Where are we going?] A cava nai naki ni noda bula? [What purpose are we here for?]. E vuqa tale na taro eda vakataroga na tamata: eda vakayagataka na yavu vaKalou [theology], se eda vakayagataka na vuku [philosophy and science], ia era sa sega ni sauma taucoko na veitaro oqo. Nai Vakatekivu sa yavu mai vua na Kalou, sa tovolea me sauma na noda vakatataro [lulutaga vinaka ni veitalanoa]. 8. Sa talei nida raica na Kalou: Tiko voleka, vakila, loloma [personal]; kaukauwa, qaqa [powerful]; sega ni buli [not created]; Dauveibuli [creator/creative]; Vakaiivakarau [orderly]; Duabau ga [singular]; Lewe tolu vaKalou [plural..trinity]; Vinaka [good]; Bula [living] Dauniveitaratara

[Communicator]; Vakataki keda [like us]; sega ni vakataki keda [unlike us]; tu vakataki Koya [Independent]. 9. Tamata [e rua nai tukutuku ni veibuli]: buli me ucuya na Kalou, me lewa na vuravura; lutu ki nai valavalaca; veiwekani kei na veika buli; veiwekani kei na Kalou; veiwekani vakaikeda; na yalewa : buli mai na tagane; buli ga me yalewa; buli tarava na tagane; buli me baleta na tagane [made for man]. E levu tale na vakasama bibi, sa yaga mo qai vaqara?

10. O cei ea vola nai vola? Na yaca ‘Ai Matai ni vola nei Mosese’eda sega ni dau vakayagataka vakalevu. E tukuni ga ni ko Mosese ea vola e dua vei ira nai vola e lima. [Penteteuch ...pente-5, teuch –lawaj], ia e dredre me vola ko Mosese na buli kei vuravura ni a sa bera ni sucu, ia sa rawa ga meda kaya ni tekivu me vola na Lako Yani kei nai vola ka tarava. Sa macala ni tu eso nai tukutuku makawa se i talanoa ni kawa [oral traditions], kara soqonavata eso na kena dau ni volavola ena gauna ko ya, me volai kina nai Vakatekivu. Nai vurevure [sources] era vakayacana na Dau ni VT, ena nodra soqona vata nai vei vola era vakayagataka. Oqo e dua na ulutaga vinaka meda vakadikeva ka veitalanoataka. Era nanuma eso ni vaka ga nai Vakatakila, sa solia na Kalou na vakasama me volai kina nai vola vakabibi na Vakatekivu 1-2, ni kaya nai matai ni yatuvosa, “E nai vakatekivu sa bulia na lomalagi kei na vuravura na KALOU...sa kenai balebale ga ni vu na ka kece mai Vua na Kalou, ka sega ena noda kaya tiko na tamata ni dua na kacabote levu [bigbang], ka ra cakacaka ga vakataki ira me buli rawa kina na lomalagi kei vuravura. Ke dua na kacabote levu, na taro: E lako mai vei na veicagi me vakavuna na kacabote levu ko ya? Sa rairai dua ga na kedrai tekitekivu [First Cause], ko ya na Kalou! Na vakadidike ena gauna oqo sa tu talega na kenai vakamacala; sa dei tu ga nai VT, me vaka ni volai mai na Rai VaKalou ka vakabibitaki kina na Vakabauta, ka duidui mai na kena e volai ena Rai vakatamata ena vua ni vakadidike [emperical evidences—reasoning and researches]...e ulutaga vinaka me veitalanoataki.

I. Vakatekivu 45:3-11: 1. Nai talanoa kei Josefa enai Vakatekivu e dua nai talanoa kilai levu, ka vinaka meda dauwilika; e kilai levu enai VT vaIperiu ka vakakina vei keda eda wilika. Oqo e dua nai talanoa ka sa sinai enai tukutuku veivakurabuitaki me vaka: nai naki ca ni soli koya vuni yani [betrayal], na veivosoti [forgiveness], kei na veivakaduavatataki [reconciliation]. II. Nai talanoa e nai Vaqa ena macawa oqo, sai koya na tikinigauna veivakurabuitaki ena nona vakaraitaki koya, se vakatakilai koya ko Josefa vei iratou na

tuakana kei na tacina ko Penijamini. Nai talanoa oqo sa tara na uto ni bula nei Josefa ena veika ea vakayacori vua, se ena rawa talega me tara na noda dui bula ke yaco vei keda na veika ea yaco vei Josefa. Ena vuravura nei Josefa na saumi ni ca e caka vua e dua [vengeance] kei na kena vaqarai na saumi ni ca sa vakayacori oti [gratification], sa dua nai vakarau ka ciqomi raraba. Ni da wilika nai talanoa mai nai vakatekivu kei na kenai cavacava, sa vakanadakuya ko Josefa na veisausaumitaka na ca, ia sa toso yani ki na veivosoti ka sega ni ka ni vosa walega, ia ea vakayacora sara. *‘Sa talai au mai na Kalou me’u liu mai, me’ u maroroya na bula,’ [God sent me before you to preserve life]’. Ni da raica lesu eda qai kila ni veika dredre ea yaco ka voleka kina na mate, me vaka enai talanoa oqo, sa tu kece ena Nonai tuvatuva na Kalou. E sega ni yali kina na Kalou, ia e tiko e loma ka kila vakavinaka tiko na veika ea yaco, ka tu vata kei na Nonai tuvatuva kei na Nonai naki vuni. III. Sa rai sara ki liu ko Josefa me tukuna me lako mai na tamana, na vuvale taucoko ka okati kina ko ira na gone. *‘Ko ni na mai tiko volekati au, koi kemudou kei ira na luvemudou.’* Sa sega ni raica ga ko Josefa nai yaloyalo lailai ga ni veivakabulai vakavuvale, ia nai yaloyalo rabailevu ni veivakabulai levu sara me tara sara yani e dua na kawa tamata. Na veika ea yaco oqo sa tiki ga ni Nona cakacaka na Kalou ena Nonai naki ena vukui vuravura [God’s plans/actions in human history]. Ni sega ni rai ga ko Josefa ena veika me vakavinakataka na lomana se na nona bula, ia sa rai yani ki liu me maroroya na bula, ka me yalana ka vakadaroya na veika rarawa me kua ni yaco. IV. *Nai yaloyalo, se na veika e vakayacora oqo ko Josefa sa rai basikata na veika lalai ga se ka qiqa ni nona bula vakatamata, ka gole yani ki na veika raraba me baleti vuravura raraba; nai yaloyalo se veika talei ea vakayacora ko Josefa era vulica ena gauna sa oti, ka da vilica talega koi keda ena gauna oqo, kei ira talega ena veigauna sa bera mai.**

B: Ai Vakamacala ni Same: *Sa dauvakayagataka vakalevu ko Jisu na Same ena nona vunau kei na nonai vakavuvuli, baleta ga ni sai vakarau ni nodra bula; ena nodra bula vakavuvale kei na lotu mera dau lagata se cavuta na Same. E 150 na Same era a vakasoqoni vata ena dua na gauna balavu, ka ra dau vakayagataka ena nodra: vakacaucautaka na Kalou, ena nodra vakavinavinaka Vua na Kalou, ena nodra tusanaka na nodra vakabauta, ena nodra tukuna na nodra vakanuinui, ena nodra dui rarawataka na tamata yadua na nodrai valavalaca, kei na Nona Dina tu ga na Kalou ni lomani ira ka dauvukei ira talega. Na uto ni Same sai koya na bibi ni nona vakararavi se vakabauta na Kalou na tamata yadua. Sa vinaka talega meda raica kina na nona tukuna vakadodonu na tamata na nona gagadre se cikecike Vua na Kalou. Na Same sa yaga ena draki ni bula kecega eda kila ka sotava na tamata, meda dauvakayagataka me yaga ki na noda bula ni vakabauta! II. Ena vuku ni noda dau taleitaka na Same, ena uasivi meda raica na kenai wasewase e 5 ka muria vinaka nai vola e*

lima nei Mosese sa vakatokai na Penitatuki [Penteteuch-pente-5, teuch- vakaro se lawa]. Na veiwasewase sa dusia vakararaba ga na veiulutaga sa vakabibitaki ena veivola e lima. Sa kenai balebale ko ya ni Same: 1. Same 1-41 ena salavata kei Nai Vakatekivu [Genesis]. Me vaka ga na veibuli ni Kalou enai vakatekivu, na lutu ni tamata enai valavalaca, ka yalataki na veivueti ni Kalou. E levu na Same oqo e tukuni ni a vola ko Tevita ka sa vakaraitaka na nona vakalougatataki na tamata, nona lutu mai na liga ni Kalou, kei na nona vakabulai mai Vua na Kalou. 2. Same 42- 72, na Lako Yani [Exodus], ea vola ko Tevita me baleti Isireli, sa vakarusai ka vakavoui tale. Sa vakabulai Isireli na Kalou, ka sega ni yaga me vaqara tale edua na sala, mera rai ga Vua na Kalou, sai Koya ga na Sala mera vueti ka vakabulai kina. 3. Same 73-89 sa salavata kei na Vunau ni Soro [Leviticus], ea vola ko Esafa kei ira na nona kawa. Sa vakabibitaki kina na Vale ni Soro, na Nona lagilagi na Kalou, sa cecere ka kaukauwa. Sa na gole kina na tamata me vakabulai ka vakarokorokotaka na Yacana Tabu. 4. Same 90-106, Tiko mai na Lekutu [Numbers], era lewe levu era kainaki ni ra vola ka sa baleta na veiwekani nei Isireli kei na veimatani tu sa wavoliti koya kei na Nona lewa na Kalou na matanitu ko Isireli kei na veivanua kecega era sa vakarorogo ki na nona lewa. 5. Same 107-150 nai Vakarua [Deuteronomy –deut -2, nomy-lawa] sa kainaki ni a vola ko Tevita ka vakabibitaki kina na Kalou kei na Nona Vosa. Sa levu kina na sere ni veivakacaucautaki, veivakarokorokotaki kei na vakavinavinakataki ni Kalou. E levu na Same oqo era sa volai me lagati ena soKalou, ka sa rawa meda vakayagataka talega meda lagata Vua na Kalou, se meda vola eso nai vakarau ni soKalou me salavata kei na veiSame oqo. 6. Na Same 37 e tiko enai matai ni wasewase 1-41, sa no kina na vakasama ni Vakatekivu na Kalou dauveivulu e bulia talega na tamata me ucui Koya, ia sa lutu na tamata ka vakaraitaka na noma loloma na Kalou me tekivutaka na cakacaka ni veivueti ena veivola ka tarava.

Same 37:3-11 [wilika taucoko]: 1. Oqo na Same i Tevita ka tekivu ga ena nona kaya me da kua sara ni ucui ira era vakasataki ira ka qaciqacia ka ra nanuma nira na rawata na veika cecere ena nodra kaukauwa ga. E sega sara ni rawa. Ia, na tamata kece meda vakadeitaki keda ga Vua na Kalou ka vakayacora na veika vinaka vaKalou ka vakararavitaka na veika kece Vua. II. Tikina 3-6: Vakarorogo ga Vua na Kalou, e dredre me vunitaka e dua na ka mai Vua na Kalou, vakaraitaka kece Vua na Kalou na veika sa tu e lomamu, se lomada. Eda vakadeitaki keda ki Vua; ko Koya sa vakadeitaka na nomu bula, sa vakadonui iko ka cilavi iko tikoga na Nona Rarama. III. Tikina 7- 9: Vakarorogo ga Vua na Kalou ka dau masuti Koya ena veigauna kecega. Mo kua sara ni vakataki ira era siova, se kocova mera rawata na veika cecere. Ko ira oqori era na sotava ga na leqa me vaka na nodrai valavala. Era na vakalalaitaki na nodra bula, ia ko iko ni ko vakararavi vei Jiova ko na vakavutuniyautaki ka sinai na nomu lololo. IV. Tikina 10-11: Ko ira na tamatai valavala vakalialia ka lawaki ca era na vakaloloma ga. Na nodrai tikotiko cecere kei ira era bula vutunuyau ka ra rawata ena nodra veidabui ena rusa mai na veika era rawata; ia nai tikotiko oqori era na taukena na tamata dina ka daucakacaka vakadodonu, se tamata bula savasava. IV. Sa kunekune dredre nai vakarau ni bula dauloloma, se dauveikauwaitaki, nai tovo vaKalou sa seretaka tiko na Daunisame. Sa vakayagataka ga na Daunisame na vosa ni loloma ka tarava volekata ga na bula, *‘Laiva na nomu*

sala vei Jiova... Vakararavi tikoga Vua ...ena vakaraitaka ko koya na nomu yalododonu me vaka na rarama kei na veika ko na lewai kina se na nomu bula dodonu se tutaka na dodonu kei na dina ena laurai [justice of your course...] me vaka na sigalevu.'

C. Nai Vakamacala me baleti Koronica: *Ko Koronica [Korinica] e tara toka ena dua na delana rabalailai ka wasawasa ruarua na yasana ka rawa ni tavo na waqa lalai ka usai voli se talaci kina nai voli mai na dua na yasana ki na yasana ka dua ka vakavodoki tale ena dua na waqa. Nai yau me kau vaka ki Itali se na kena me kau vaka ki na Wasaveimama [Mediterranean]. Ena vukea nai voli me kua ni sokotaki vaka ki Kiriti de na luvu kina na waqa ena cagilaba se kasa ena cakau. E a tovolea taumada ko Julius Caesar me kelia baleta ni 200 na maile [400 na kilomita] me vakarawarawataka na sokotaki ni yau. Ia a qai tekivutaka ko Niro na tui Roma ena 66 CE me taya nai keli musu me soko kina na waqa; a caka tu vakavo era qai vakaotia na Faranise ena 1881. Sa soko kina na waqa lelevu ka vakatotototaka na usa i yaya kei na veisokoyaki. Ena vuku ni veivakolonitaki kei na nodra vakavunene nai taukei ni koro, era cemuri ka sa mai tawana ena gauna nei Julius, na bobula sereki: ko ira na kai Itali, Siria, Ijipita kei na Jiu. Baleta ni koto donu, sa yaco me koro ni sotasota ni veimata tamata ka ra kauta talega yani kina na nodra dui kalou. Ko ira na Jiu na nodra Kalou ko Jiova, ko Roma na kalou ni wasawasa ko 'Posoidoni' [Poseidon] kei Kirisi na kalou yalewa ni dodomo [love] ko 'Aferedaiti' [Aphradite] ka rauta e 2000 na kena parofita gone yalewa ka ra vakayagataki ena dautagane kei na dauyalewa. Sa rauta me buli e dua na vosa vou vaKirisi na 'korinthiazomai' ka kenai balebale na dautagane/dauyalewa [fornication] se 'vakakoronica' se ena vosavosa vakaViti 'koro ni ca' ka ni koro ni valavalaca. E na uneune levu ni 1858 e ceuraki kina na koro makawa ka kunei kina nai dabedabe ni veilewai ka lewai kina ko Paula. Ko Koronica erau veiqaravi toka kei Aceni, na koro levu ni vuku ka rau dau veisisivi se veiqatitaka se ko cei na koro rogo se dokai. A volai nai vola mai Efeso enai katolu ni nona kaulotu ko Paula rauta na 65 AD/ACE ka sauma kina eso na vakatataro ni nodra bula na lewe ni lotu.*

C. I Koronica 15:35-38, 42-50: I. Eda tomana tikoga na dina ni tucake tale mai na mate: **Tikina 35-38:** Ko ira na vakatitigataka na dina ni tucake tale mai na mate era kaya, 'Me dua mada na kenai yaloyalo se droini me rawa ni laurai se tukuni kina vakamatata na tucake tale mai na mate? E vakaevei sara mada nai rairai ni yago sa tucake tale mai na mate?' **Na kenai sau mai vei Paula:** E vakayagataka ga e dua na sore ni kau, ni tei ena mate mada, se midra mai ni sa bulu ki na qele, tarava ena qai kadre mai kina e dua na coke vou. Na sore ni kau e biu ena qele: taura mada na tomata me kenai vakaraitaki: sa bulu ki na qele e dua na vua ni tomata, e tu kina na sorena somidi, sa na qai kadre ka tubu, ena se, vua ka matua; na sore ni tomata ea tei e duidui sara mai na tomata ni sa vua ka laurai ni damudamu ni sa matua se dreu. Na ka e biu ena qele e duidui sara mai na ka e tubu se kadre mai kina. Eda buluta [se vakama-cremation] na tamata ni sa mate; *eda buluta na yagona e duidui sara kei na yago ni tucake tale mai na mate.* Wilika na kenai sau tarava. **II. Tikina 42-44:** Nai yaloyalo ni sore ni kau sa mate tu, oti sa qai vakatubura mai e dua na coke vou ka sa veivakurabuitaki, se dua na vunikau

sa bula mai: sa dua nai yaloyalo totoka me tukuna na cava na tucake tale mai na mate. Ia, meda yakabauta ka vakananuma tiko nida sa vakaturi cake tale mai na mate sa vakayacori ga vakadua ka sa tawa mudu. [Na vunikau ena tubu, vua, mate tale ka vakayacora tikoga nai vakarau ko ya]. Ia na yago ni mate vakayago sa sega ni ka me qoroi se rairai vinaka, ia ni sa vakaturi cake tale sa cecere ka vakaiukuukutaki [glorious]. Ni bulu ki na qele e ka malumalumu, ia ni sa tucake tale mai na mate, sa bula ka qaqa. Na sore ni kau sa tei, sa ka ga vakayago [natural], ia na tucake tale mai na mate, sa ka vakayalo ka qaqa [supernatural]. Na sore ni kau e tei, e dua tikoga, na yago vata tikoga, ia na duidui levu ga ni sa bulu ki na qele sa vakaiyalayala ga [physical mortality], ia ni sa vakaturicake tale, sa yaco me tawa yalani se tawa mudu, se yago vakayalo tawamudu [spiritual immortality]. III. Tikina 45-49: Sa vakadeitaka na nona vakadinadina ko Paula mai nai VT ka dusi Atama Dua [1], ko koya ka solia vua na Kalou na bula, ia nai karua ni Atama [2] na Vu ni Bula. Sa matata ni liu mada na bula vakayago me vakataka na Atama 1, qai tarava ko koya na Atama 2 e lako mai lomalagi me solia na bula. Se, nai Matai ni Tamata e buli mai na qele [top soil] sa digitaka na Kalou. Nai Karua ni Atama, sa lako ga mai Lomalagi [sa dina sa sucu mai vei Meri] ka sa soli vei Matai ni Atama na lewa kei lomalagi kei vuravura. Nai Karua ni Atama oqo sa mai dusia veikeda na tamata na sala meda yaco me vaKalou noda bula. Tikina 50: Sa qai gadreva ko Paula me vakadeitaka ni yago vakayago e sega ni rawa ni na kauti keda ki na taucoko ni bula se ki na Matanitu ni Kalou. Na yago vakayago ena mate ga ka dredre me kauti keda ki na bula... sa dua tale na yago eda na tokara se noda, sai koya na yago vakayalo...ka sa mai vakadinadinataka ko Jisu, o koya a tucake tale mai na mate, eratou vakadinadina kina nai apositolo, ko Paula kei na 500 [wilika tale na 15:1ff].

D. Ai vakamacala me baleti Luke: E vica na tikina bibi meda kila taumada: 1. Na veivakabulai sa mai vakayacora na Kalou ena bula nei Jisu sa baleti yuravura taucoko, [inclusive]: a. Ko Luke ea sega ni vakacuruma nai tukutuku me kua ni vunautaki nai Tukutuku Vinaka vei ira na kai Matanitu tani me vaka e kune ena Maciu 10:5-6 [cf Marika 6:7-13; Luke 9:1-6]; b. E sega talega ni vakacuruma na veitalanoa ni marama ni Kenani kei Jisu ena Maciu 15:21-28 [cf Marika 7:24-30]; c. Ko Luke e sega so ni vakabibitaka na kena vakayacori na parofisai mai nai VTM me vakataki Maciu. Ia me vakataki Maciu e rau tukuna na kawa i Jisu: ko Maciu e tekivu mai vei Eparaama; sa talei nida wilika ni ko Maciu e vakacurumi rau na yalewa ko Reapi, na yalewa dautagane me kawa mai kina ko Jisu kei Ruci na yalewa ni Moapi. Dina ga ni sega ni tukuni rau na yalewa e rua ko Luke, ia sa tekivu mai vei Atama ki Vua na Kalou [Luke 3:38]. Koi rau na dauvolavola erau sa dusia ga na Nona veidigitaki na Kalou ka sega ni dodonu me beci koya kina e dua na tamata, tagane se yalewa. 2. Sega ni vakataki Maciu kei Marika, ko Luke sa qarauna me tekivutaka na nonai tukutuku me

salavata kei nai tukutuku ni gauna ko ya [raica e cake “an orderly narrative/account”--- “mai nai vakatekivu, me’u veidutaitaka nai vola vei kemuni,” Luke 1:3]: na bula vakapolitiki, vakailavo, bula veimaliwai kei na bula vakavanua [historical/geopolitical]. Na nona Kosipeli sa vakarautaki me baleti vuravura raraba; sa vakarau tu na vanua, ko ya sa koto donu na veiliutaki ni vanua me ciqoma na Nona lako mai ko Jisu. 3. E levu cake na nona tukuna vakamatailalai na bula, mate kei na tucake tale ni Turaga ko Jisu. E levu cake nai talanoa me vakadinadinataka na tucake tale ena Nona vakaraitaki Koya ko Jisu vei iratou na tisaipeli. 4. E vakavolekati keda sara enai talanoa totoka ni yuvale [pen-portraits], me vakataki: Elisapeci kei Sakaraia [1:5-25,57-80], Meri kei Josefa [1:26-56;2:1-26, 41-52]; Simione kei Ana [2:25-38] kei Joni na Dauveipapitaisotaki [3:1-20]. Oqo ko ira na turaga kei na marama ea sotava ko Jisu ena Nona bula. 5. Nai talanoa e rawa nida vakasamataka, se meda veitalanoa kina ka raica na kena yaga ena noda bula, me vaka oqo: Na nodra vakadinadina ko ira sa rawai ena bula mai Vua na Dauveiqaravi Levu, ka sa yaco me nodrai Vakabula na Turaga ko Jisu [1:1-2], me vakataki ira oqo: na marama ka lumuta na yavai Jisu ena waiwai [7:36-50]; ko Sakeusa ena nona a vakabulai koya ko Jisu, ena nona lakovata kei koya ki nona vale [19:1-10]; na Nona sota kei ira eso tale na Nona tisaipeli, ka sega ni okati kina ko iratou na lewe 12, ko ya ena gaunisala ki Emeo; kei Kaliopasa kei na nonai tokani? Na watina beka? [24:13-15]. 6. Sa tukuna e dua na Jisu dauveikauwaitaki ka dauloloma: na marama ka lumuta na yavana [7:36-50], na marama turudrabalavu ka yabaki 12, ena nona a tara na tutu ni sulu i Jisu ena gaunisala; kei Jairo [8:41-42,49-56] me la’ki vakabula na luvena yalewa yabaki 12 [8:43-48]; na vada mai Neini ka vakabulai na luvena tagane [7:11-17]. 7. Na talei kei na titobu ni loloma mai vale [ni Kalou], ena veivosoti kei na Nona bokoca nai valavalaca, me vaka nai talanoa ena Luke 15:1-32: na sipi ka yali, na tiki ni siliva ka yali [ka rawa ni vakadewataki ni vosa vakatautauvata oqo ni ‘Kalou,’ e vaka na yalewa, se na marama], me vaka: na gone sa yali, na gone cidroi se na loloma mai vale...na loloma ni Kalou sa dei tu ga ka sa sega sara ni veisau. 8. Na nodra kauwaitaki na dravudravua, tamata e biligi tani ka vakalolomataki ka okati kina ko ira na marama. Sa vutuniyau ko Luke enai talanoa e veivakaugeti ka veilauti me yaga ena noda bula ni soKalou, kei na noda vakadinadinataka Jisu kei na noda veiqaravi ena vanua eda bula kina.

D. Luke 6:28-36: Na Loloma kei na Loloma Savu [Love and Mercy- raica talega na Maciu 5:39-48,7:1-2, 12]. 1. Sa tomani tikoga na Vunau mai na Buca ka duidui mai na Maciu [5: 1ff], na Vunau mai na Ulunivanua. Nai matai ni wasewase: Na veiwekani ni Kalou kei na kei na nona Tisaipeli se Tamata, Nai karua ni Wasewase, sa tarava oqo, na veiwekani ni tamata se veiwekani vakatamata. Sa dua na i vakarau bibi meda dau dina, se bula dina se tukuna na ka dina. Na tamata e dina nona bula ena rawa me kaya, *Meda lomana noda meca*. Ni da dina tiko ena vakatubura na kena lako mai na veika dina ena noda bula, ka sega na ka lasulasu. Sa bibi na bula dodonu ka savasava veitalia ga nira sasagataka na tamata me coriti keda. Masulaki ira ga era rukaki keda se vosa vakacacani keda, ka kakua ga ni sauma lesu. Ni dua e vakasaurarataki iko ka kovea nomu i sulu, e vinaka mo ologa nomu kote ka solia talega vua. Se, ke dua e sabaki iko, kua ni sabaka lesu, vagolea tale na balumu karua...kua ga ni veisaumisaumitaka na ca ki na ca. Sauma ga na ca ena vinaka. Sa bibi ga na bula vaka e dua na dauveiqaravi, ka kakua sara ni o siosiotaka mo qaravi...mo dau veiqaravi ga. II. Tikina 31-34: nai vakasala vinaka rawarawa taudua oqo: Tarogi iko ga ena taro oqo: Ko vinakataka me

vakayacori vei iko na veika ko vakayacora vua na wekamu? Oqo e dua nai vakavuvuli e tiko ena veivanua e so se nai tovo ni bula ni dua na matatamata. E na sega ni taucoko sara na bula ke ko lomani ira ga era lomani iko. Ko ira na tamata ca era dau vakayacora tale ga na veika oqori, o iko ga mo duidui. III. Tikina 35-36: Na kenai lutua oqo: Rogoca oqo: Lomana nomu meca' Solia ga ka kakua sara ni namaka me saumi na loloma koya. Meda bulataka ga na bula loloma ni tovo vaKalou. Sa vakaraitaka ga na Kalou na totoka ni bula dauloloma meda muria...me kua ga ni qai mositi keda ni da sega ni vakayacora. Sa Dauloloma na Kalou se sa tu vua ka vakadinadinataka na bula ni Dauloloma...oi keda talega meda vakadamurimuri koya. Oqori na bolebole levu vei keda kece sara.

3. Na Sala ni Vuli Vola Tabu [Bible Study Methods], na sala ni vakadewataki ni vosa [exegesis]:A. Ni soli mai na lesoni se tikina mo wilika: wilika sara, oti qai wilika nai talanoa ni bera na lesoni, tarava nai talanoa ni oti na lesoni ko ya [context]. B. Tovolea mo kila toka nai naki ni kena volai nai vola koya; me vakataki Joni 20:30-31.C. Wilika tale na lesoni ka toqa na vosa kei na vakasama bibi e lauti iko? D. Ko raica rawa e dua na vakasama e buwawa ka sega ni macala vinaka, raica tale ka wilika na kena vakadewa vakavavalagi, kena e rawarawa? E. Raica tale na tikina enai Vola Tabu e rawa ni vakamacalataka na vakasama ko raica tiko, me vaka ena veivola tale eso enai Vola Tabu.Vakayagataka e so na taro ena vosa: A cava [what]? Gauna cava e volai kina se cavuti kina na vosa [when]? A cava na vuna [why]? Caka/yaco/rawa vaka evei [how]? F. Raica na "a" "b" "c" lalai enai Vola Tabu vakaidusidusi ka tukuna na vanua mo wilika tale me vakamatatataka na tikina ko wilika tiko; na references se foot/end notes. Indexes enai VT Vakavavalagi. G. Dikeva na vakayagataki ni gauna [tenses]: "Au a lako!" [past], "au sa lako!" [present] kei "au na lako!" [future]? I. Raica rawa e so na vakasama vou? [Goleva na veitikina ena lesoni ni kua? Se dua ga na tikina] J. Mo nanuma tiko ni ko wilika tiko e dua nai vola ka volai ena 2000 vakacaca na yabaki sa oti, mo vakasamataka na i tuvatuva ni vanua [geography], nai tovo ni bula, [culture and traditions], na veika e yaco ena gauna koya [history], kei nai vakarau ni nodra volavola [literature].K.Ia sa dei tu ni oqo na vosa ni Kalou, e vosa bula [Ipiriu 4:12]. Mo masulaka ka nuitaka na Kalou ena nomu vukei ni sereki ni vosa.L. Sa kena gauna oqo mo tovolea ke ko gadreva me toso cake tikoga na nomu kila na i Vola Tabu , mo tekivu vakavolia e so nai vola ka rawa me vukei iko. Eso nai Vola Tabu sa tu vata kei na kenai vakamacala [Commentary] se Dictionary of the Bible kei na nomu Dauwilika wasoma na Taro enai vola ni Sere vakaviti sa no kina na yavu ni noda vakabauta kei na cioloji ni lotu. M.Na kena i otioi mo qai taroga na taro: A cava e da vulica rawa mai nai talanoa oqo? Se A cava na kenai balebale vei au/kena yaga vei au ena noqu i tutu vakatamata, vakalotu vakarisito, etc. se cava na kenai balebale /yaga ki nai vavakoso? N.Kua ni rawai sara ena muria nai kalawa e soli yani enai vola baleta ni na tubu mai eso na vakasama e vakavotuya na Yalo Tabu, me golevi sara koya.

VEIKAUWAITAKI: A cava meda cakava me sureti kina ko ira era sega ni lewe ni lotu? E dua e da nanuma meda sikovi koya? A cava tale e rawa ni vakayacori?

Jovili kei Lisa Meo